

Posudek disertační práce Nerovností k rovnosti aneb etické aspekty pozitivní diskriminace (pozitivních opatření) s důrazem na genderovou (ne) rovnost a v oblasti zaměstnání

Práce Josefa Vošmíka v oboru aplikovaná etika je podle mého názoru velmi potřebná a závažná v současném prostředí. Nezabývá se jen etickými aspekty pozitivní diskriminace nýbrž i praktickými otázkami jak skutečně implementovat rovnost v pracovním procesu, aniž bychom se dostali do kleští ideologií, předsudků, konfliktů, politických šarvátek a banálních obviňování a publicistických klišé, dotýká se sociolingvistiky a psycholingvistiky a jiných hraničních oborů. Jde o práci, kterou nebylo jednoduché posuzovat, neboť v sobě obsahuje řadu potíží, které mají různý původ. Sám autor hovoří, že je založena na kombinaci několika přístupů. Nejde myslím jen o různorodé přístupy, ale o velmi rozkolísanou kvalitu. Na druhou stranu vnímám práci jako vážnou a potřebnou, která motivována autentickým zájmem o problematiku a vlastní praxí.

Na počátku bych chtěla říci, přes veškerou kritiku, si práci cením a myslím, že je potřeba ji dokončit, uzavřít pozitivně. Práci, píše záměrně zde na počátku tohoto posudku, doporučuji k obhajobě.

Celou práci prostupuje závažná metodologická skepse a pochyby o současné praxi, což může být i z hlediska toho, že jde o disertační práci velmi cenné. Disertační práce nemusí být návodem, nýbrž kladením otázek. Nejde o to vytvořit jak píše sám autor „soubor opatření“.

Se práce skládá ze sedmi kapitol, z nichž tři jsou úvodní a teoretické, další tři se zabývají pojmy a snaží se popsat a analyzovat stav, v jakém se současná česká společnost nachází částečně v mezinárodním srovnání a poslední navrhuje možná východiska a precizuje některé sporné aspekty, k nimž se autor dostal v předchozích kapitolách. Závěrečná část podtrhuje kontradikce fenoménu „pozitivní diskriminace“, posunuje se do dále do budoucna a částečně navrhuje řešení. Části jsou však nejen značně rozdílné svým předmětem, ale také kvalitou a argumentačně se rozpadají, práce neдрží příliš pohromadě, rozumím však důvodům, proč jednotlivé kapitoly v práci jsou. V celku má práce za cíl poskytnout polyperspektivní obraz problematiky nejen genderové rovnosti/nerovnosti, vyrovnat se z mnohostranným problémem fenoménu „pozitivní diskriminace“.

Metodologicky práce sleduje výzkumy, analýzy a teoretické ukotvení problematiky, tak ji najdeme u Igora Tomeše, jednoho ze zakladatelů oboru sociální práce. Stojí na obsahové analýze, diskurzivní analýze a reflexi praxe konfrontované s právní legislativou. Z hlediska genderových teorií, bez nichž se tu nelze obejít, se autor disertační práce považuje za eklektika. K cenným částem práce pozorování vlastního život sousloví „pozitivní diskriminace“, počínaje jeho původem, rozmytým významem, etymologický, právní a

sociální ukotvování, a následným užívání, které nakonec vede k jeho odmítání. Klíčové se také jeví také pojmové rozvažování o rovnosti/nerovnosti.

Nejdůležitějšími partiemi v práci vlastní praktická pozorování a úvahy z příklady z praxe. Toto zakotvení v praxi mělo pro mne jako oponentku nepominutelný význam při posuzování práce. Právě praxe podle mého názoru dává vyniknout postojům autora, které charakterizuje uměřenost, solidarita, pozornost a péče, a také nesouhlas s vnějškovými regulacím, vnější disciplinací, bez reálného pochopení aktuální kondice společnosti či různých typů kolektivů.

Autor ve své disertaci obezřele sleduje mediální a politické zesměšňování pozitivní diskriminace a vlastně diskriminace vůbec, navrhuje ve shodě s mezinárodní zkušeností méně „provokativní“ pojmy, které by omezily falešně principiální odmítání genderové sensitivity. O jak brizantní terén jde, svědčí docela nedávné kauzy zesměšňování Istanbulské úmluvy a nehorázná soudní rozhodnutí, za nimiž stojí často jen banální a nebezpečná myšlenková kliše, jež narušují potřebnou ochranu vulnerabilních skupin obyvatelstva.

Třetí část představuje etické koncepce, které jsou pro autora důležité. Východiskem je etika péče Carol Gilligan. Ačkoliv je zřejmé, že je jí přikládána fundamentální důležitost, není v práci dostatečně argumentována a vysvětlena. Jako etické příklady se využívají příklady literární a bohužel musím konstatovat, poněkud vytržené z kontextu. Frapantně se se to ukazuje na příkladu Ibsenovy hrdinky Nory a jejích pozdějších transformací. Autor ocitá na velmi tenkém ledě, nebo si není vědom, že jde o led, abych tak řekla, již hojně zatížený a proboření je může nastat kdykoliv. Výběr interpretací a to i těch feministických je náhodný, simplifikující a mně nepochopitelný. (Tak kupříkladu Noře jako případu nové etiky rovnosti a svobodné vůle se vedou diskuse od prvních uvedení a literatura okolo je olbřímí.) Nepoučenost pak zpochybňuje smysl a validitu příkladů.

Pasáže o etice trpí často krátkými spojeními a nespolehlivostí, náhodností, jsou argumentačně slabé. Podstatně mi chyběla alespoň zmínka o filozofii etiky Jana Patočka a jeho koncepci péče, a jak se tato jeví v genderové optice etiky péče. Patočka tu totiž chybí i proto, že to byl právě on, kdo uspořádal a komentoval v roce 1966 první vydání *Druhého pohlaví* Simone de Beauvoir, k němuž k němuž autor též odkazuje. Část o etice zatěžuje sklon k slovnímu rozměňování, k banalizaci argumentů. Nejpochybnější partií jsou poměrně banální úvahy o misogynii filozofie. Což je jistě svým způsobem pravda, ale vůbec nic takové konstatování nemůže přinést, pokud zůstaneme jen u podivení nad tím, jak je to možné. (Mimochodem výhrady k misogynii filozofů jako Nietzsche a Schopenhauer se objevovali již za jejich života.) Moje výhrada se netýká neznalosti kritické reflexe Friedricha Nietzscheho obecně, ale neznalosti výkladů, které otevírají cestu k problematice rovnosti, a to i rovnosti genderové. Nietzscheho filozofie nestojí v centru myšlení 20. století náhodou, a to včetně myšlení feministického. Nietzschemu mu věnováno nepřeberné množství výkladů i od zakládajících osobností genderově orientované filozofie včetně Judith Butler, filozofek francouzského postastrukturalismu a dalších. Není možné poněkud naivně kritizovat filozofy typu Friedricha Nietzsche

jednoduchou juxtapozicí příkladů. V případě Friedricha Nietzsche se nám to nejen nevyplatí, ale obrátí se to proti nám.

V práci neobjeví ani pokus reflektovat feministické etikou vyrůstající právě na filozofii Friedricha Nietzscheho. Seznámení s těmito pracemi by mohlo impregnovat před náhlými a nepodloženými až absurdními tvrzeními. Filozofická „maskulinní“ etika zvláště pochopitelně potřebuje revizi a kritiku, který akceptuje jinak pojímanou rovnost vycházející ze zkušeností multiidentitní společnosti, etiku, která se odvažuje pracovat s odlišně založenými pozicemi moci a politiky, pozornosti a péče. Ale to nejde náhodně vybranými citacemi, byť se nám mohou zdát poněkud zarážející.

Abych jen nekritizovala. Ve čtvrté kapitole s názvem Rovnost, nerovnost a diskriminace oceňuji ověřování významu pojmů rovnost a nerovnost, rozvahu nad „caritas“ nejen vsmyslu péče, návrt k slovům jako povinnost a odpovědnost vedle práva na rovnost.

Závěrečné části mají více pragmatický charakter, jsou více svázané s doktorandovou praxí, zabývající se konkrétní situací v našem prostředí a srovnávají ji se zkušeností v zahraničí. Ráda bych ještě upozornila na pozoruhodnou pasáž, v těchto závěrečných kapitolách práce, věnovanou problematice meritokracie. Autor si klade neobvyklé a velmi validní otázky, na něž není jednoduché odpovědět, skrze ně nabývají diskuse o pozitivní diskriminaci/pozitivních opatřeních nový smysl.

Práce přes všechny problémy, nejen obsahové, argumentační, ale i stylistické, redakční až po nedobře zvládnutou korekturu, je obhajitelná a má svá pozitiva. Je podle mne autentickým pokusem si vyjasnit pro praxi, co stojí za neoblíbeným pojmem pozitivní diskriminace.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doc. Mgr. Libuše Heczková, PhD.